MĂDĂLINA UNGUREANU (editor), **Dosoftei, *Parimiile preste an, Iaşi, 1683***. Ediţie critică, studiu introductiv, notă asupra ediţiei, note şi glosar de Mădălina Ungureanu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2012, 600 p. (facsimile, p. 397–600).

Ediţia se deschide cu o binevenită prezentare a istoricului acestei cărţi de slujbă, care cuprinde fragmente veterotestamentare citite în biserică, la vecernie, în sărbătorile fixe şi mobile. Ni se prezintă pe scurt tradiţia bizantină a *prophetologion*-ului, respectiv tradiţia slavonă a *parimejnik*-ului (denumirile în greacă şi slavonă ale *parimiarului*). La întrebarea dacă a existat o tradiţie românească a *Parimiarului*, răspunsul este negativ, întrucât editoarea limitează discuţia numai asupra versiunii ieşene din 1683. Cum pentru ediţia lui Dosoftei nu s-au identificat până în prezent copii manuscrise, Mădălina Ungureanu conchide tranşant: „nu se poate vorbi despre o tradiţie românească a parimiarului, ci despre un număr (mic) de traduceri independente" (p. 16). Realitatea este însă alta. O traducere românească, anterioară celei tipărite de Dosoftei, se păstrează într-o versiune manuscrisă transcrisă în Şcheii Braşovului de trei copişti, dintre care ultimul, popa Vasile, notează anul scrierii 7021 (= 1612 sau 1613); textul respectiv a fost editat de Vasile Oltean în 2005. Din păcate, editorul braşovean emite aprecieri fanteziste în privinţa datei la care au fost scrise primele două părţi ale acestui *Parimiar*, aprecieri expuse şi în urmă cu peste patruzeci de ani, când au fost combătute de noi (LR, XXV, 1976, nr. 1, p. 37–42) şi, îndeosebi, de Ion-Radu Mircea (*România literară*, VIII, 1975, nr. 7, p. 19 şi nr. 9, p. 8). Această traducere nu a rămas necunoscută românilor din trecut, căci, după cum a arătat Ion-Radu Mircea (LR, XXXI, 1982, nr. 6, p. 474–491), spre sfârşitul secolului al XVII-lea, o aflăm copiată de popa Văsâi din Şcheii Braşovului (BAR, ms. rom. 5025), pentru ca la începutul secolului următor să o înregistrăm transcrisă din nou într-o localitate necunoscută din Transilvania (BAR, ms. rom. 5049). Prin urmare, pentru regiunea de dincolo de munţi se poate vorbi de existenţa unei tradiţii privind citirea la slujbă a *Parimiarului*. De altfel, în ceea ce priveşte ediţia ieşeană, trebuie să admitem că exemplarele tipărite au contribuit, la rândul lor, la înrădăcinarea obiceiului de a se citi, cel puţin în bisericile din Moldova, paremiile la vecernia sărbătorilor fixe şi mobile.

Revenind la manuscrisele româneşti care conţin materia *Parimiarului*, ţinem să rectificăm câteva informaţii greşite furnizate de editoare (p. 14): versiunea copiată de Teofil, starеţul Mănăstirii Cheia din Rucăr se găseşte în ms. rom. 3052 (BAR), şi nu în ms. rom. 1650 (BAR); ms. rom. 1317 (BAR) din 1727 nu este copiat în Râmnic, ci în Câmpulung, de logofătul Constantin de la biserica Sfântul Ilie din localitatea argeşeană; ms. rom. 5049 (BAR) nu are provenienţă moldovenească, căci fonetismele menţionate de Mădălina Ungureanu (p. 15), caracteristice graiurilor nordice, se întâlnesc şi în Transilvania, de unde provin toţi adnotatorii manuscrisului (vezi Gabriel Ştrempel, *Catalogul manuscriselor româneşti*, IV, 1992, p. 139–140; cf. şi localitatea Bahnea, menţionată într-o însemnare existentă pe f. 117, care aparţine judeţului Mureş).

Meritorie este descrierea cuprinsului cărţii. Pe lângă parimiile dedicate sărbătorilor mobile (primele trei părţi: I 5^{r}–III 139^{v}) şi fixe (ultima parte: IV 1^{r}–56^{v}), ediţia ieşeană conţine şi câteva texte introduse de Dosoftei: *Canonul Paştilor, Canonul Înălţării, Canonul Peatdeseatniţei, Canonul la Buna Vestire, Canonul de rugă către svinţia sa Precista, Prorocirea sibilei Eritreia,* fragmentele din *Lexiconul lui Suida, Poemul cronologic al domnilor Moldovei* etc.). În rândul textelor adăugate de mitropolitul moldovean poate fi trecut, după părerea noastră, şi acel „cuvânt pentru ivirea botegiunii Ţărâi Ruseşti de svântul apostol Andrei" (p. 317–318), care, prin pomenirea „credinciosului Vladimer", adică a lui Vladimir cel Mare, creatorul Rusiei kievene, în vremea căruia ruşii s-au creştinat, are negreşit o sursă rusească.

În ceea ce priveşte statutul fragmentelor biblice din *Parimiar*, editoarea reiterează ideile prezentate într-un articol din *Philologica Jassyensis*, 2011, nr. 2, p. 269–283: fragmentele respective nu sunt preluate, cum susţinea N.-A. Ursu, din versiunea

BDD-R247 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:25:19 UTC)

Vechiului Testament tradusă de Nicolae Spătarul şi revizuită de Dosoftei, ci sunt traduse de mitropolitul moldovean după un original al *Parimiarului* rămas neidentificat; exemplele produse (p. 19–27) sprijină ipoteza din urmă.

Din *Nota asupra ediţiei* aflăm că textul a fost reprodus în transcriere fonetică interpretativă, editoare ghidându-se după ideile lui Alexandru Gafton (p. 39). În realitate, e vorba de observaţiile referitoare la această modalitate de reproducere a textului expuse de Ion Gheţie şi subsemnatul în *Introducere în filologia românească* (1974), căci singurul principiu pe care l-ar fi formulat cercetătorul ieşean – „fidelitatea faţă de textul scris” – reprezintă, de fapt, o cerinţă elementară a reproducerii textului, indiferent de modalitatea de reproducere adoptată: transliteraţie sau transcriere interpretativă.

Consideraţiile privind stabilirea valorii slovelor chirilice (p. 40–61) sunt, în cea mai mare parte, îndreptăţite. Într-o transcriere fonetică interpretativă nu poate, în schimb, să fie acceptată echivalarea lui ѳ prin th în exemple de tipul **ѳарсис**, **єѳїопиєи** etc. (p. 56). Motivarea acestei echivalări prin faptul că am avea a face cu „o caracteristică a scrisului lui Dosoftei” nu este reală, câtă vreme majoritatea textelor religioase româneşti din epoca veche prezintă, în scrierea numelor greceşti, slova ѳ. O nedumerire naşte reproducerea grafiilor **дирѫптѵлѵи**, **мѫрцѫ** şi **витрух**, pentru care se invocă diverse explicaţii capabile să justifice notarea lui р în loc de є. Potrivit editoarei, în transcrierea acestor grafii (în rândul cărora trebuia trecut şi ꙋрдр, vezi nota 489), *ea* a fost menţinut (p. 53). Totuşi, dacă ne adresăm textului reprodus, întâlnim în trei rânduri grafia **мѫрцѫ** (vezi notele 183, 535 şi 590) reprodusă *mergea* (p. 175, 323 şi 353); cf. şi ꙋрдр (nota 489) reprodusă *şedea* (p. 307).

Reproducerea textului, după câte ne-am dat seama din sondajele efectuate (II 18^{r}–20^{v}; III 69^{v}–71^{v}, 118^{r}–121^{r}; IV 1^{v}–4^{v}), constituie punctul nevralgic al ediţiei. Colaţionarea textului reprodus de editoare cu textul original al celor 12 file indicate mai sus, precum şi parcurgerea aparatului critic evidenţiază numeroase lecţiuni greşite, care pot fi grupate astfel:

– omisiuni de litere: **ръспѵндецѫми** (III 69^{v}/21) transcris *Răspunde-mi* (p. 217) în loc de *Răspunde-ţî-mi*; **дєнпрєѵнт** (III 71^{v}/21) transcris *depreună* (p. 218) în loc de *denpreună*; **дє нѵ мѡ вєцѫ аскѵлтѫ** (IV 2^{r}/18) transcris *de nu-m veţ asculta* (p. 300) în loc de *de nu mă veţ asculta*;

– confundarea unor litere: **дин** (ꙗєрꙋ) (III 79^{v}/4) transcris *den* (p. 218) în loc de *din*; **пр ꙗ ѕинѵлх** (II 20^{r}/8) transcris *priiatenul* (p. 124) în loc de *priiatinul*; **навѵхѡдонѡс ꙗ ρѡ** (III 119^{r}/2) transcris *Navuhodonísor* (p. 272) în loc de *Navuhodonosor*; **прорѡꙗєстпв илє** (IV, 2^{v}/21) transcris *propocestviile* (p. 301) în loc de *prorocestiviile*;

– cuvinte-fantomă: *arhanghelului* („Glasul arhanghelului”, p. 296) în loc de *anghelului* (cf. **агглѵѵи** III 138^{r}/9); *cinsteşte* („Că bătrîneaţă-i cinsteşte”, p. 302) în loc de *cinsteşe* „arătos, frumos; impunător” (cf. **ꙗинѫспе ꙗ є** IV 2^{v}/4–5); *grăinicia* („dzîcăturilor şi grăiniciia”, p. 272) în loc de *crăiniciia* „vestirea” (cf. **крѡѦниꙗ р** III 118^{v}/26); *lui* („ce-i sînt spurcate budzele lui”, p. 123), cuvânt inexistent în pasajul din original (cf. **ꙗєѦ с т нпѫ спѵркапе вѵꙋєлє** II 18^{v}/18–19); *necredincioşilor* („beţie necredincioşilor”, p. 271) în loc de *necredaşilor* „necredincioşilor” (cf. **некреда ꙗ илорх** III 118^{r}/1–2); *ne grăiaşte* („că rîhneala răutăţîi ne grăiaşte ceale bune”, p. 301) în loc de *negreaşte* (cf. **негрѣщѥ** IV 2^{v}/11); *mare* („cu nedejde mare”, p. 300) în loc de *tare* (cf. **тарє** IV 1^{r}/22–23); *tină* („Dumnădzăiesc tină vădzătoriul glas”, p. 273) în loc de *tună* (cf. **тѵнꙗ** III 119^{v}/7);

– lecţiuni greşite preluate din original: *în meliţări* („şi învaţă în meliţări cu deagetul”, p. 125; cf. **омєлицѡри** II 20^{v}/5) în loc de *ameliţări* „semne (cu mâna)”; *miriciosul* („Ferice de omul ce-au aflat înţălepciune şi de miriciosul ce ştie priceape”, p. 302; cf. **мирицѳсѵсх** IV 3^{v}/12–13) în loc de *muriciosul* „muritorul”; *veiatică* („Aceaea suflare veiatecă”, p. 275; cf. **вєрпгкт** III 120^{r}/19) în loc de *viiatică* „care dă viaţă, vie”; *vîrvîrile* „vârfurile” („şi casa lui Dumnădzău în vîrvîrile munţilor”, p. 108; cf. **вѡ̃вѡрилє** II 4^{v}/7) în loc de *vîrvurile*, căci în acest exemplu, ca şi în cel reprodus mai sus (*miriciosul*), avem a face cu asimilări grafice; pentru astfel de exemple, vezi notele 321 (**тєєцѫ** pentru *tu eşti*) şi 561 (**ѡꙋрикилє** pentru *urechile*).

Pe de altă parte, unele forme corecte, cum ar fi *Izdrail* (p. 145; cf. nota 138: **издраилх**) şi *izdrailteanii* (p. 327; cf. nota 542: **издраилтрн и**), sunt socotite greşeli de tipar, deşi în textele

BDD-R247 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:25:19 UTC)

religioase româneşti variantele cu *d* ale acestor cuvinte, influenţate de corespondentele lor din textele slavone, sunt bine cunoscute. În rândul emendărilor greşite se înscrie şi varianta *vonici* a cuvântul *voinci* („îngerii în chip de voinici", p. 240; cf. nota 332: „În text, scris вонищх, greşeală de tipar"). Să reţinem şi faptul că, în pasajul „Prochimen psalom 91, glas 4" (p. 151), cifra 91 nu este tipărită greşit, cum se afirmă la p. 63 şi în nota 148, de vreme ce în textul ediţiei ieşene înregistrăm notarea ei corectă: ѳсā (III 8[r]/7) .

Încheiem observaţiile referitoare la reproducerea textului, atrăgând atenţia asupra neînregistrării în aparatul critic a tuturor greşelilor intervenite la tipar: *dzîcăturilor* (p. 272) tipărit ꙗ t кѡmvр ил | р (III 118[v]/26) *măiestri* (p. 218) tipărit мѡєстр и, *voştri* (p. 219) tipărit вощр и (III 71[r]/25) etc.

Parcurgerea *Glosarului* relevă, potrivit sondajelor efectuate, multe cuvinte neînregistrate: *amistui* „a ascunde, a face să dispară" („şi să amistuim în pământ", p. 107), *corogită* „strâmbă, încovoiată" („cărora li-s cărările sucite şi corogite hăugaşele lor", p. 111), *crezută* „credincioasă" („Cum să feace curvă cetatea cea crezută Sionul", p. 107), *curăţâciune* „curăţenie" („Dezlegătoare curăţîciune de păcate", p. 265), *gătin* „lanţ" („că cunună de bunătăţ va dobîndi... şi gătini de aur", p. 106), *ghigant* „uriaş" („Omul ce rătăceaşte din calea învăţăturii în ceata de ghiganţ va găzdălui", p. 165), *hăugaş* (*hăvgaş*) „făgaş" („smintitoare sînt hăugaşurile ei", p. 120; „şi nu te bag în hăvgaşuri direapte", p. 119), *hărţăgaş* „certăreţ, arţăgos" („au poruncit a limbă hărţăgaşe", p. 136), *hoară* „horă, cerc" („Veniţ să facem hoară cu ucinicii", p. 276), *horiu* „cor" („pre Hristos horiurile îngerilor... cîntă cîntare de biruire", p. 225), *horoi* „a sforăi" („Iară Iona să pogorîsă în pîntecele corabii şi dormiia şi horoia", p. 98), *hremeti* „a fremăta" („A ce hremetiră limbile şi năroadele", p. 105), *ieşitură* „răspântie" („Înţălepciunea la ieşituri să laudă", p. 107), *îngârjobire* „încovoiere" („O, ceia ce să veselesc de răutăţ şi să bucură de îngîrjobirea rea", p. 111), *jac* „pradă" („să-mplem casele noastre de jacuri", p. 107), *jemnă* „pâinişoară de făină albă" („De-m veţ aduce jemnă, deşertu-i", p. 105), *mrej* „cursă" („să întind mrej păsărilor", p. 107), *necredaş* „necredincios" („cum necredaşii şi păgînii... gîndiră că sînt beaţ de vin", p. 271), *nelămurit* „necurăţat prin foc (despre metale)" („Argintul vostru – nelămurit", p. 107), *odolan* „os, ciolan" („şi vor ieşi de vor vedea odolanile oamenilor", p. 171), *ovilit* „plecat, umil, smerit" („cu ovilit suflet, bine-l dăruiaşte", p. 276), *pleame* „neam, seminţie" („din Rosiia poţ a mearge pre Volga... şi la pleamea lui Han", p. 317), *pusoare* „atitudine, comportament" („şi nu lepăda pusorile maică-ta", p. 125), *râhnealâ* „patimă, poftă" („Că rîhneala răutăţîi ne grăiaşte ceale bune", p. 301), *râhni* „a dori să-ţi însuşeşti un lucru străin, a râvni" („Nu rîhni vicleanilor", p. 124), *sabaş* „ziua de sâmbătă în religia mozaică" („lunile ceale noă ale voastre şi sabaşile şi dzî mare n-oi suferi!", p. 105), *sâi* „a se teme; a se jena" („să minuna şi să sîia nu numai îngerii", p. 226), *sâmbră* „asociaţie", aici cu sensul „parte" („Şi a ta sîmbră o pune cu noi", p. 107), *sâmbrui* „a se asocia" („aceia carii la ucidere să sîmbruiesc", p. 107), *şigubeţ* „ucigaş" („iară acmu-s şigubeţ?", p. 107), *strujit* „cioplit", aici cu sensul „idol" („să vor ruşina cu strujiţii lor", p. 108), *trepetină* „arbore răşinos" („Că va fi ca trepetina cînd îş leagănă frundza", p. 108), *vareag* (*vareaj*) „nume dat populaţiilor germanice din Peninsula Scandinavă care au pătruns în estul Europei" („de-acolo mearge la sloveani şi la vareaj şi de la vareaghi la Rîm", p. 317) etc.

La capătul acestor constatări o întrebare pe deplin justificată: în ce a constat ajutorul specialiştilor cărora Mădălina Ungureanu le mulţumeşte pentru realizarea ediţiei sale (p. 61), care, după cum s-a văzut, sub raportul restituirii textului şi al alcătuirii *Glosarului*, nu reprezintă o reuşită?

O ultimă observaţie priveşte ortografia. A continua să aplici ortografia din 1953, cazul ediţiei de faţă, dar şi a altor lucrări datorate ieşenilor, la aproape 20 de ani de la adoptarea normelor ortografice stabilite de Hotărârea Academiei Române din 1993, reprezintă, fără doar şi poate, o luptă cu morile de vânt. De altfel, chiar în colecţia *Fontes traditionis*, căreia îi aparţine şi ediţia examinată, înregistrăm ediţii care urmează noile reguli ortografice. Atunci la ce bun această atitudine de frondă? Oare nu se ştie că o lege, fie şi absurdă, răspunde unei nevoi generale şi, prin urmare, cât timp este în vigoare trebuie respectată?

ALEXANDRU MAREŞ
Institutul de Lingvistică al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13

BDD-R247 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 18.97.14.86 (2026-09-16 03:25:19 UTC)